

Akwụkwọ Daniel - Nọmba Otu Nari na Iri Asatọ

Nzukọ Amụma nke Rom, Ndi Makkabi, na Oge A Nke Ugbua: Nnyocha n'Ọhụ Daniel

Jeff Pippenger
2024-04-10

Uriah Smith dere, “Rome sonyeere onwe ya na ndi nke Chineke, ndi Juu, site n'ogbugba-ndu, n'afọ 162 BC.” Otutu ndi okà mmuta akuko ihe mere eme nke oge a na-akara ubochi ahụ di ka 161 BC, ma Smith kpọturu 161 BC ugboro abuo n'otu akwukwo ahụ. Echiche m bu na ntụaka a banyere 162 BC bu njehie ide.

“N'amaokwu nke 23 na 24, a na-ebute anyi gbadata n'akuku a nke ogbugba ndu di n'etiti ndi Juu na ndi Rom, n'afọ 161 T.K., ruo n'oge Rome enwetari ochichi zuru uwa onu.” Uriah Smith, Daniel and the Revelation, 273.

Amaokwu nke iri na otu na nke iri na abuo na-akowaputa mmeri ahụ na ihe sochirinụ mgbe Agha Raphia gasiri, nke mere n'afọ 217 T.K., n'etiti Alaeze Seleucid, nke Antiochus III onye Ukwu duru, na Alaeze Ptolemaic nke Ijipt, nke Eze Ptolemy IV Philopator duru.

Agha Panium, nke mere afọ iri na asaa ka e mesiri n'afọ 200 BC, bukwa ozo n'etiti alaeze Seleucid na alaeze Ptolemaic.

Nnupuisi Makkabi malitere n'afọ 167 T.O.A., ma buru nnupuisi ndi Juu megide mgbalị Alaeze Seleucid imegide ma gbochie omume okpukpe ndi Juu, ma manye odibendi Gris n'ahụ ha.

Iredo Ulo Nso nke Abuo di na Jerusalem, nke na-akara ihe omume mere eme a na-eme emume ya n'oge Hanukkah, mere n'afọ 164 BC, afọ ato tupu “njiko aka” nke amaokwu nke iri abuo na ato. Ihe omume a sochiri mmeri agha nke ndi Makkabees meriri ndi agha nke Alaeze Ukwu Seleucid, nke Antiochus IV Epiphanes a ma ama n'ojoo duru, onye meruru Ulo Nso ahụ ma machibido omume okpukpe ndi Juu. Antiochus IV Epiphanes nwuru obere oge mgbe mmeri ahụ a na-echeta site na Hanukkah gasiri, nke a na-akwa akara ya dika mbilite n'ala nke ike Syria site n'oge ahụ gaa n'ihu n'akuko ihe mere eme.

N'afọ 200 T.K., (nke bukwa oge Agha Panium), Rom, maka oge mbu, tinyere onwe ya n'akuko amuma nke Daniel isi nke iri na otu. N'ebe ahụ ka akara ahụ di nke na-eme ka ohu ahụ guzosie ike. Mmetuta ya a kpebisiri ike n'akuko ihe mere eme ahụ na-akowaputa oru Jezebel, akara nke otu choochi na-adọ eriri site n'azu ihe ngosi. Jezebel no n'ulo ya na Sameria mgbe di ya, Ahab, na-ekiri ka Ilaija na-egbu ndi amuma ya. Herodias anoghi na emume ubochi omumu Herod, ebe nwa ya nwanyi Salome rafuru Herod. N'akuko ihe mere eme nke United States, a na-echefu ochichi papal, nke akwuna Taja na-anochi anya ya, ruo na njedebe nke afọ iri asaa ahụ nke ihe nnochianya. Mgbe ahụ, o malite ikpo abụ aghugho ya nye ndi eze nke uwa. Afọ 200 T.K. bu ihe atu nke mgbe o malitere ikpo abụ n'ihu oha nye ndi eze n'ubochi ikpeazu, obere oge tupu iwu Sode nke na-abia ngwa ngwa, dika e si nochie ya anya n'amaokwu nke iri na isii.

Tupu e guzobe “ogbugba-ndu” nke ndi Juu site n’afọ 161 BC ruo 158 BC, ndi Makkabi dozighariri ma nyefee ulọ nsọ ahụ ozo, dika Hanukkah si echeta ya n’afọ 164 BC. Mgbe ahụ, afọ atọ ka e mesiri, ebe ogo ha na ndi Siria ka na-aga n’ihu, ndi Juu Makkabi gakwuru Rom ka ha nweta nkwardo. “Ogbugba-ndu” ahụ ha na Rom wee guzobe n’oge ahụ ghorọ ule amuma nye umu akwukwo amuma nke ubochi ikpeazu nke Chineke.

Akuko ihe mere eme na-akowa 161 BC di ka oge “njiko” ahụ mere, ma ndi mbido ahụ na-akowa akuko ihe mere eme ahụ dika 158 BC. Miller o ziri ezi, ma o bu ndi oka mmuta akuko ihe mere eme nke oge a o ziri ezi? Miller gbakwunyere afọ nari isii na iri isii (666) n’afọ 158 BC, wee ruo n’afọ 508, mgbe e wepuru “ihe a na-eme kwa ubochi.” Choo ka i nwere ike, o ga-esi nnoo ike, ma o burugodi na o gaghi ekwe omume n’eziokwu, ichota nkwardo sitere n’akuko ihe mere eme maka 158 BC dika njiko di n’etiti ndi Juu na ndi Rom.

Amaokwu nke iri na isii bu iwu ubochi Sode, ma tupu akuko ihe mere eme ahụ, Rom na-abanye n’akuko ihe mere eme iji guzobe ohuu ahụ n’afọ 200 BC. Nnupuisi ndi Maccabee bidoro na Modein n’afọ 167 BC, ma n’ikpeazu ha wee doo ulọ nsọ ahụ nsọ ozo n’afọ 164 BC. Mgbe ahụ, site n’afọ 161 BC ruo n’afọ 158 BC, ndi Juu na-abanye n’ogbugba ndu ha na ochichi Rom. Afọ 161 BC ruo 158 BC na-anochi anya oge a choro iji guzobe “njiko” ahụ. Nghota a na-akowaputa “njiko” ahụ n’uzo kwekoro na ama ndi odeakuko ihe mere eme, nakwa na chaati ahụ nke aka Onyenwe anyi duziri, nke a na-ekwesighi igbanwe.

Ndi na-edede akuko ihe mere eme na-agwa anyi na usoro isi kparita nkwekorita n’etiti mba oge ochie dika Juda na Rom n’aro nke abuo T.K., digasiri iche dabere n’onodu puru iche ndi di, ukpuru omume ndorondoro ochichi, na nguzozi ike ndi metutara ya. N’ozuzu, usoro ahụ na-amalite mgbe otu akuku gosiputara mmasi ya n’itoputa nkwekorita ma o bu njiko aka ya na nke ozo. N’ihe gbasara Juda na Rom, Juda bu onye malitere ikpoturu Rom iji atuputa njiko aka a haziri ahazi.

A gaara eji uzo ndoro ndoro ochichi na ndi nnochiteanya mba eme ihe iji zipu aro ahụ ma bido mkparita uka. Nke a ga-achọ iziga ndi nnochichi anya ma o bu ndi ozi puru iche gaa Rom izute ndi ndu ya ma o bu ndi nnochiteanya ya. Ozugbo mkparita uka malitere, akuku abuo ahụ ga-atule usoro nke nkwekorita ahụ a turu aro. Nke a puru igunye usoro nzuko di iche iche, mgbanwe ozi ndoro ndoro ochichi, na ikekwe itinye ndi etiti ma o bu ndi na-eme ka udo di mfe iji kwado mkparita uka ahụ. N’oge mkparita uka, akuku o bula ga-atule usoro nke nke ozo turu aro, ma nwee ike iweputa aro mmeghachi omume ma o bu choo mgbanwe n’usoro ufodu. Usoro a puru igunye nlezianya miri emi n’itule ihe, iju ndumodu n’aka ndi ndumodu, na nyocha nke uru ndi a puru inweta na oghom ndi nwere ike iso nkwekorita ahụ a turu aro puta.

O buru na akuku abuo ahụ eruo nkwekorita banyere usoro nke ogbugba ndu ahụ, a ga-akwadebe akwukwo iwu zuru oke nke ga-akowaputa usoro na onodu ndi akuku abuo ahụ kwetara. Mgbe ahụ, o ga-adi mkpa ka ndi ochichi kwesiri ekwesị nke mba o bula kwado ogbugba ndu ahụ. N’ihe gbasara Rome, nke a puru igunye nkwardo nke Ulọ Nzuko Ndi Okenye ma o bu otu ochichi ndi ozo. N’otu aka ahụ, na Judah, o ga-abu na ogbugba ndu ahụ ga-achọ nkwardo nke ndi ndu ya ma o bu kansul ochichi ya. Ozugbo a kwadoro ya, a ga-ebute ogbugba ndu ahụ n’oru, a ga-atukwa anya na akuku abuo ahụ ga-edebe usoro ya. Nke a puru igunye udi di iche iche nke imeko ihe onu,

nkwekorita nchekwa ibe ya, mmekorita azumahia, ma o bu udi ndi ozo nke mmekorita ndoro ndoro ochichi e deputara n'ime ogbugba ndu ahụ.

N'aro nke abuo T.K., njem si na Judia (nke di na mpaghara owuwa anyanwu Oké Osimiri Mediterenian) gaa Rom (nke di n'etiti Itali) gaara abu oru siri ike ma na-ewe ogologo oge, okachasi ma a tlee njedebe nke uzo njem ndi oge ochie. Anya di n'etiti Judia na Rom di ihe dika kilomita 1,500 ruo 2,000 (mail 930 ruo 1,240), dabere n'uzo e si aga. N'oge ochie, njem n'oke osimiri na-adikari ngwa ngwa ma baa uru kari njem n'ala, ma njem n'oke osimiri na-adabere n'ifeghari ifufe ndi na-achi. Iji ugbo mmiri si n'odu ugbo mmiri di na Judia gaa n'odu ugbo mmiri di na Itali (dika Ostia, odu ugbo mmiri nke Rom) puru iwe otutu izu, dabere n'ihe ndi di ka onodu ifufe, iyi mmiri n'oke osimiri, na udi ugbo mmiri e ji eme njem.

Ije n'ala site na Judia ruo Rom ga-adiwo nwayo kari ma sie ike kari. Ndi njem ga-acho igafe site n'udi ala di iche iche, gunyere ugwu, ndagwurugwu, na osimiri, ma na-alukwa ogu megide ihe mgbochi dika ndi ohi na mpaghara ndi iro no. A na-atu anya na njem a na-eme n'ukwu ma o bu n'ugbo inyinya nke inyinya na-adu nwere ike iwe otutu onwa. Oge njem ga-abukwa nke ihe ndi di ka onodu okporo uzo, nnweta ebe obibi na ebe izuike, nakwa mkpa izuike na inakota ihe oriri na ihe ndi ozo di mkpa n'uzo, ga-emetuta.

Mgbe ndi Juu Makkabi choputara ime ogbugba ndu na Rom, o ga-abu na ha kwesiri iziga ndi nnochii anya ha na Rom. Ozugbo ndi ochichi Rom natara ndi nnochii anya ahụ, oge mkparita uka ga-esochi. N'okwu echiche akuko ihe mere eme, n'ih na o dighi ndeko ziri ezi di, ozugbo e mere nkwekorita ahụ ka o buru nke iwu kwadoro, a ga-acho iburu ya laghachi na Judia ka e kwado ya, ma eleghi anya, a ga-achokwa iweghachikwa ya na Rom iji kwado nnabata nke ndi Juu. O foro nke nta ka o buru ihe na-agaghi ekwe omume ikwere na usoro imeputa njiko aka n'oge ahụ gaara aruzu n'ime otu afo, ya mere nghota ahụ na "ogbugba ndu" ahụ na-anochi anya usoro sitere n'afu 161 T.K. ruo 158 T.K. kwekoro na ahiri amuma ndi ozo na-akowaputa akuko ihe mere eme nke na-eduga n'iwu Sunday nke amaokwu nke iri na isii.

"Otu njiko" nke ndi oka mmuta akuko ihe mere eme niile kwenyere na ndi Juu Makkabean malitere, bidoro na Judia n'afu 161 T.K. Ebumnuche ya bu na ndi Juu choro kwado megide ndi Siria, ndi ha na ha noworo n'ogu kemgbe nnupuisi ha malitere n'afu 167 T.K. A kpalitere nnupuisi ahụ site na mgbalị Mattathias, onye nchuaa Juu, na umu ya ndi ikom ise, okachasi Judas Makkabi, imegide atumatu ime ka ndi Juu soro omenala ndi Helenistik nke Antiochus IV Epiphanes, onye ochichi Seleucid, tinyere n'oru. Atumatu ndi a gunyere mgbalị igbochi omume okpukpe ndi Juu ma manye ha inakwere omenala na nkwenkwe ndi Gris.

Ihe kpaliri nnupuisi ahụ bu otu ihe merenu n'obodo nta Modein, ebe Mattathias juru irube isi n'iwu e nyere ka e choro chi ndi Gris aja. "Modein" sitere n'okwu Hibru "modi'a," nke putara "ikwuputa" ma o bu "ime mkpesa." N'ime mkpesa ya, Mattathias gburu otu onye Juu nupuru okwukwe isi nke na-acho iru aja ahụ, ya na umu ya wee gbaga n'ugwu, si otu a malite agha okpuru megide ndi agha Seleucid. Nnupuisi ndi Maccabee digideere otutu afo, n'ime ha ka ndi Maccabee luru otutu agha megide ndi Seleucid na ndi ha na ha jikoro aka. N'agbanyeghi na ha di nnoo nta n'onuogu ma dikwa nnoo ala n'akurungwa agha, ndi Maccabee nwetara otutu mmeri di mkpa.

Alaeze Seleucid nọ na-achọ ịmanye okpukpe Gris n'ahụ ndị Juu, ndị Gris ahụkwa na-anọchi anya ndị globalist nke ụbọchị ikpeazụ. A na-egosiputa okpukpe ha n'ime woke-ism a na-amanye ugbo a n'ahụ United States na ụwa, site n'aka ike ndị globalist nke usoro akụ na ụba ụlọ akụ, mgbasaa ozi bụ isi, ebe agumakwukwọ, na nbibi ọdịiche mba dị iche iche site n'ịmanye mbata nke ndị ọbia iwu na-akwadoghị. Mgbe Antiochus Epiphanes nọ na-amanye okpukpe Gris n'ahụ ndị Juu, e nwere ụfọdụ ndị Juu na-arukọ ọrụ na mgbalị ya. Ndị Maccabees na-anọchi anya otu klas nke ndị Juu dapuru n'ezi okwukwe, ndị na-eguzogide okpukpe Gris, ma e nwekwara klas ọzọ nke ndị Juu dapuru n'ezi okwukwe bụ ndị na-akwado ọrụ nke ime ka e mezuo okpukpe Gris.

Amaokwu nke iri na isii bụ iwu Ụka nke ụbọchị Sọnde nke na-abia ngwa ngwa, na njikọ nke ugboro atọ nke dragon ahụ, anụ ọhịa ahụ, na onye amụma ụgha ahụ. A na-ebute akukọ ihe mere eme ahụ ụzọ site n'amaokwu nke iri na atọ ruo nke iri na ise, ebe ọgụ atọ nke amaokwu nke iri anọ na-eme site n'amaokwu nke iri (1989), amaokwu nke iri na otu na nke iri na abụọ (agha Ukraine), na Agha Panium. Agha Panium na-anọchi anya ọgụ nke anụ ọhịa nke nwere mpi abụọ si n'ụwa na-emeri nkà ihe ọmụma okpukpe na ndorọ ndorọ ọchịchị nke ndị globalist.

N'agha ahụ, onyeisiala ikpeazụ nke United States aghaghị ịmagide ihe ga-esi na mmeri Putin na mbibi na-esote ya pụta, nke e gosiputara n'amaokwu nke iri na otu na nke iri na abụọ. O ga-eme njikọ aka na NATO, ma ọ bụ United Nations, iji dozie ihe ga-esi na mbibi Russia pụta; ma n'ime akukọ ihe mere eme nke njikọ aka ahụ, ọ ga-etinye United Nations n'Agha Panium. Agha nke atọ nke amaokwu nke iri anọ ga-adị ka agha mbụ nke amaokwu nke iri anọ. Dịka Soviet Union dara n'okpuru ike akụ na ụba na agha nke United States, a ga-amanye ndị globalists nke United Nations imeghachi "perestroika," bụ isi akukọ dijị mkpa nke mbọ Gorbachev mere ịgbanwe Soviet Union, n'agbanyeghi na n'ikpeazụ ha nyere aka n'itogboro usoro Soviet ma bute nkwasị nke Soviet Union n'ikpeazụ.

A na-egosi agha nke atọ site n'agha nke mbụ, ma site n'akunuba na nrugide agha, Trump, dịka e si anọchi ya anya site n'aka Reagan, ga-amanye Mba Ndị Dị n'Otu ka ha banye n'ime "perestroika," nke pụtara nhazigharị ma ọ bụ mmegharị. Nhazigharị ahụ ga-edobe United States n'elu isi usoro ndị eze iri ahụ nke bụ Mba Ndị Dị n'Otu. N'ime agha ahụ, papacy ga-ebubata onwe ya n'akukọ ihe mere eme, na-azoro na ọ bụ onye na-agbachitere usoro ahụ Trump na-emeri n'oge ahụ.

N'otu akukọ ahụ kwa, Trump ga-eche agha obodo dijị n'ime nke a ga-amanye ya idozi, dijị e si manye Abraham Lincoln idozi ya. Agha obodo ahụ ga-adị n'etiti otù abụọ na-emegide onwe ha nke ndị dapuru n'ezi okwukwe n'ime United States. Otu otù, nke ndị ahụ bụ ndị anabatala okpukpe na nkà ihe ọmụma nke woke-ism nọchiri anya ya, bụ ndị globalist na-enwe echiche na-aga n'ihu n'ime pati ndorọ ndorọ ọchịchị abụọ ahụ. Otù nke ọzọ (MAGA-ism) na-ekwuputa na ha bụ ezi ndị Protestant, ọ bụ ezie na ha tufuru aha nsopuru ahụ n'afọ 1844.

A na-anọchi anya otù Onyeisi ala ahụ site na MAGA-ism, e wukwasikwara ya n'elu nkwaputa ezighi ezi na ọ na-akwado ezi Protestantism na Iwu Ọchịchị. Nkwuputa Woke-ism bụ okpukpe nke Nne Ụwa, New Age, na nkwenkwe na a na-etinye Iwu Ọchịchị n'ọrụ site n'ọnọdụ dijị ugbo a nke ụkpuru obodo, ọ bughị site n'echiche ochie nke ndị nna toro ntọala.

Mátatías (Trump) ga-akwụsị mbọ ndị Democrat ndị ụwa ọnụ na ndị na-aga n'ihu ime n'ime United States, dika nnupuisi ahụ nke malitere na Modein n'afọ 167 BC na-anọchi anya ya. Mgbe ahụ Trump ga-emeghachi akụkọ ihe mere eme nke afọ 164 BC, mgbe ndị Maccabee nyere ụlọ nsọ ahụ ọzọ nsọ, dika e si echeta ya n'emume Hanukkah. Mgbe ahụ n'oge a na-anọchi anya ya site n'afọ 161 BC ruo 158 BC, Trump ga-amalite mkpali ikpeazụ maka iwulite oyiyi nke ọchịchị papacy, nke bụ oyiyi na-egosi mmekọrịta iwu na-akwadoghị n'etiti ike okpukpe na ike ndorọ ndorọ ọchịchị. N'afọ 158 BC a ga-etinye ọgbugba ndụ ahụ n'ọrụ, dika iwu Sunday nke amaokwu nke iri na isii, nke na-abia n'oge na-adighi anya, ga-amanye.

Daniel isi nke iri na otu na-ebu ụzọ kowaa otú Rome si were ọchịchị ndorọ ndorọ ọchịchị were jide ọchịchị, mgbe ahụ Daniel na-emegharikwa ma na-agbatikwuo otu akụkọ ihe mere eme ahụ site n'ahiri nke na-akowa otú Rome si emeso ndị Chineke n'otu akụkọ ihe mere eme ahụ kpomkwem. Site n'amaokwu nke iri na isii ruo n'amaokwu nke iri na itoolu, a na-egosi ihe mgbochi atọ ahụ megide ka Rome nke ndị na-ekpere arụsị were jide ọchịchị ụwa. N'amaokwu nke iri na isii, Rome nke ndị na-ekpere arụsị meriri Syria n'afọ 65 BC, ma mgbe ahụ Pompey meriri Judia n'afọ 63 BC. Amaokwu nke iri na isii na-akowa oge Rome ga-eguzo n'Ala ahụ Dị Ebube, ma n'ime ime otú ahụ ọ na-anọchite anya iwu Sọnde nke amaokwu nke iri anọ na otu nke otu isiakwukwo ahụ.

Ọ dị mkpa iriba ama na akụkọ ihe mere eme nke mmeri ahụ mere n'afọ 63 T.K. [nke kwekorọ na 1863], n'etiti Agha Obodo nke na-eme n'ime Jerusalem. Uriah Smith kwuru, “Mgbe Pompey si n'uzọ agha ya megide Mithridates, eze Pontus, lota, ndị asompi abuo, Hyrcanus na Aristobulus, no na-alu ọgụ maka okpueze Judia.”

Aha “Hyrcanus” na “Aristobulus” bụcha aha sitere n'asusu Gris ma nwee nnukwu ihe ọ putara n'akụkọ ihe mere eme, karịsja n'ihe gbasara akụkọ ndị Juu n'oge Hellenistic na n'oge ọchịchị ndị Hasmonian. “Hyrcanus” sitere n'okwu Gris “Hurkanos,” nke o yikariri ka o si n'okwu “hurkan” pụta, nke putara “agu ọhja” n'asusu Peasia. Hyrcanus bụ aha ọtutu ndị ọchịchị Hasmonian jiri. “Aristobulus” putara “onye ndumodu kachasi mma” ma ọ bụ “onye ndumodu kacha mma.” Aristobulus bụkwa aha ọtutu ndị ọchịchị Hasmonian jiri. Ma “Hyrcanus” ma “Aristobulus” bụ aha ndị metutara ndị a ma ama n'akụkọ ndị Juu n'oge Hasmonian. Ha bụ ndị ọchịchị ruru ọrụ dị mkpa n'ichikwa na n'igbasa Alaeze Hasmonian n'ala Judia. Umụ na ndị nnochị anya amuma nke alaeze Hasmonian n'oge Kraịst bụ ndị Farisii.

Mgbe Pompey meriri Jerusalem, otù ndorọ ndorọ ọchịchị abuo lorọ azu gbanye mgborogwu ha n'oge nnupuisi ahụ nke Modein nochiri anya ya n'afọ 167 BC. Ozugbo e tinyechara Pompey n'ime nnupuisi ahụ, o kpebiri iweta Jerusalem n'okpuru ya, otù ndorọ ndorọ ọchịchị nke Aristobulus wee kpebie iguzogide ya, ma otù nke Hyrcanus kpebiri imeghe ọnụ ụzọ áma nye Pompey. Pompey wee bido mwakpo ya megide Jerusalem, onwa atọ ka e mesiri Jerusalem wee buru ruo mgbe ebighi ebi n'okpuru ikike ọchịchị Rome.

N'amaokwu nke iri na itoolu, e jidere Ijpt, ihe mgbochi nke atọ na nke ikpeazu, n'aka Rom. Mgbe ahụ n'amaokwu nke iri abuo, a kowara omumu Kraịst ka Daniel na-amalite ikowa otú Rom ga-esi emeso ndị Chineke n'akụkọ ihe mere eme ahụ. N'amaokwu nke iri abuo na otu na nke iri abuo na abuo, a kpogidere Kraịst n'obe. N'amaokwu nke iri abuo na atọ, a na-akowaputa njiko ahụ malitere

n’afọ 161 T.K. ruo 158 T.K., ozugbo na-eso amaokwu ndi na-akowa obe ebe ndi Juu ndi dapuru n’okwukwe kwusara na ha “enweghi eze ozo, ma e wezuga Siza.” Ahiri ndi Juu ndi dapuru n’okwukwe, ndi Maccabees nochiri anya ha, bu ndi gbochiri nbata nke nka ihe omuma okpukpe Gris, ma site n’ime otu ahụ guzobe mmekorita na-adighi nsọ na Rom, na-esote amaokwu ahụ nke na-akowa akuko ihe mere eme nke obe, ebe mkpuru nke mmekorita ha na-adighi nsọ gosiputara onwe ya n’uju.

Shekinah aloghachighi n’ulo nsọ ahụ e wuru mgbe afọ iri asaa nke idokpu n’agha gasiri. E nyere ama amuma ikpeazu, nke Malakaj kwusara, ihe di ka etiti nari afọ nke ise T.K. Enweghi onuno Chineke a na-ahụ anya, ma o bukwa ama amuma o bula, ruo otutu nari afọ tupu ndi Makkabi bilie megide mmetuta Gris nke uwa niile. Na mmalite nnupuisi ha, ha mezuru nnupuisi ahụ kpomkwem nke ma Ptolemy ma Eze Uzaja nwara ime, mgbe eze abuo ahụ choro imezu oru nchujà ma chuo aja n’ulo nsọ.

Jonatan Apphus (onye a makwaarakwa di ka Jonathan Maccabeus), bu otu n’ime umu Mattathias, onye bidoro Nnupuisi ndi Makkabi, o rukwara oru di oke mkpa n’idu nnupuisi ndi Juu megide Alaeze Seleucid. Mgbe nwanne ya nwoke, Judas Makkabi, nwusiri n’agha, Jonatan wegbara ndu nke ndi agha Makkabi. E wezuga ndu agha na nke ndoro ndoro ochichi ya, Jonatan werekwa oru nke nnukwu nchujà, na-eje ozi dika onye ndu ime mmuo nke ndi Juu. Oru abuo Jonatan nwere dika ma onye ndu ma nnukwu nchujà ghorọ mmepe di mkpa n’akuko ihe mere eme ndi Juu, n’ihi na o chikotara ma ikike ndoro ndoro ochichi ma nke okpukpe n’ime ochichi ndi Hasmonean. Ndu ya nyere aka ime ka nwere onwe ndi Juu sie ike ma guzobe ochichi ndi Hasmonean na Judia.

Nnoo mmehie ahụ Ptolemy nwara ime mgbe mmeri Raphia gasiri ka emezuru n’isi mbido nnupuisi nke ndi Maccabee. O bu otu mmehie ahụ ka ndi nchujà guzogidere n’oge eze Uzziah, ma nkwaputa ndi Maccabee na ha na-echebe oru ofufe nke ulo nsọ Chineke bu ngosiputa na-ezighi ezi ma burukwa nke nnupuisi nke njikota uka na ochichi, ma n’otu a, o na-anochi anya nnupuisi nke Protestantism dapuru n’ezi okwukwe nke na-agbakota ugbo a iji kwado Trump megide mbata nke okwukwe uwa niile na woke-ism nke Biden.

Akwukwo Nso na-akuzi na unu ga-amata ha site n’ufodu mkpuru ha, ma ndi Farisii n’oge Kraist bu ndi foduru n’ikpeazu nke usoro eze Hasmonean nke malitere n’aka Mattathias. Mattathias, na nnupuisi ahụ o bidoro, miri mkpuru nke omume Farisii, dika ndi Protestant dapuru n’ezi okwukwe na-akwado echiche nke “Make America Great Again” na-emekwa. America di ukwu mgbe a ghotara Iwu Ukuru ya di ka ihe na-edobe uka na ochichi ka ha kewapuru onwe ha n’ebe ibe ha no, ma n’oru ebube aghughu ahụ nke mmeri a na-echeta site n’emume Hanukkah nochiri anya ya, mmeghari maka iwu ubochi Sode ga-aputa n’ihe.

Anyi ga-aga n’ihu n’omumu a n’isiokwu na-esote.

“Ruo ugbo a, a na-elekari ndi na-ewebata eziokwu nke ozi mmuo ozi nke ato anya dika ndi na-akpo mkpu ido aka na nti efu. A kwawo amuma ha na ndidi okpukpe ga-achikwa na United States, na choochi na ochichi ga-ejikota onu iji kpagbuo ndi na-edebe iwu Chineke, dika ihe na-enweghi ntala na ihe nzuzu. E kwuputara ya n’uzo nwere ntukwasị obi na ala a agaghị enwe ike buru ihe o bula ozo kariya ihe o dibu—onye na-agbachitere nnwere onwe

okpukpe. Ma ebe a na-akpalite ajuju banyere ime ka idebe ubochi Sonda buru iwu n'ebe nile, a na-ahụ na ihe omume ahụ a noro ogologo oge na-enwe obi abuo banyere ya ma na-ekweghi na ya na-abiaru nso, ozi nke ato ga-emekwa mmetuta nke o na-enweghi ike inwe na mbu.

“N’ogbo niile, Chineke ezitewo ndi-oru Ya ka ha baa mmehie mba, ma n’uwa ma n’ime uka. Ma ndi mmadu na-achọ ka e gwa ha okwu ndi na-atọ uto, eziokwu ahụ di ocha nke e nweghi ihe e ji maa mma adighikwa anabata ha. Otutu ndi mmezighari, mgbe ha malitere oru ha, kpebiri iji amamihe ukwu mee ihe n’iluso mmehie nke uka na nke mba ugu. Ha nwere olileanya na, site n’omumaatu nke ndu Kraist di ocha, ha ga-eduga ndi mmadu azu n’ozizi nke Akwukwo Nso. Ma Mmuo nke Chineke biakwasiri ha dika O biakwasiri Elaija, na-akpali ya ka o baa mmehie nke eze ajo omume na nke ndi mmadu dapuru n’okwukwe; ha enweghi ike izere ikwusa okwu doro anya nke Akwukwo Nso—ozizi ndi ha choghi ibiputa na mbu. A kpaliri ha iji inu oku n’obi kwuputa eziokwu na ihe ize ndu ahụ nke na-eyi mkpuru obi egwu. Okwu ndi Onyenwe anyi nyere ha ka ha kwuo ka ha kwuru, n’atughi egwu ihe ga-esi na ya puta, a manyekwara ndi mmadu inu ido aka na nti ahụ.”

“A ga-ekwusa ozi nke mmuo-ozi nke ato otu a. Mgbe oge ga-abia ka e nye ya n’ike kasinu, Onyenwe anyi ga-aru oru site n’aka ngworo ndi di umeala n’obi, na-edu uche ndi ahụ na-edo onwe ha nso nye ozi Ya. A ga-eme ka ndi oru ahụ ruo eru kariya site n’ite mmanu nke Mmuo Ya kariya site n’ozuzu nke ulo akwukwo agumagu. Ndi mmadu nke okwukwe na ekpere ga-amanye iga n’ihu n’oku mmuo nso, na-ekwuputa okwu ndi Chineke na-enye ha. A ga-ekpughe mmehie nile nke Babilon. A ga-eyipukwa ihe mkpuchi n’ihu ihe ojo di egwu ndi na-esi n’itinye emume nile nke uka n’ike ochichi obodo, nbata nke spiritizim, na oganihu nzuzo ma na-agba oso oso nke ike papal. Site n’ido aka na nti ndi a di nso, a ga-akpalite ndi mmadu. Puku kwuru puku ga-ege nti, ndi na-anubeghi udi okwu ndi a mbu. N’itunanya, ha na-anu ama ahụ na Babilon bu uka ahụ, nke dara n’ihi njehie ya na mmehie ya, n’ihi na o juru eziokwu nke e zitere ya site n’eluigwe. Mgbe ndi mmadu na-agakwuru ndi nkuzi ha mbu n’ajuju oku oku, O bu eziokwu na ihe ndi a di otu a? ndi ozi ahụ na-eweta akuko ifo, na-ebu amuma ihe di nro, iji mee ka ugu ha daa juu ma mee ka ako na uche e tetara n’ura. Ma ebe o bu na otutu ndi aju inwe afọ ojuju nani n’ikike mmadu ma na-achọ ‘Otú a ka Onyenwe anyi kwuru’ doro anya, ozi a ma ama, dika ndi Farisii nke mgbe ochie, ebe iwe juputara ha n’ihi na a na-aju ikike ha, ga-akatọ ozi ahụ di ka nke Setan ma kpalie igwe mmadu ndi huru mmehie n’anya ka ha kparia ma kpagbuo ndi na-ekwusa ya.

“Dika esemokwu ahụ na-agbatị n’ubi oheru di iche iche, ma a na-akpo uche ndi mmadu ka o tugharia n’iwu Chineke a zoputara n’ala, Setan na-emeghari onwe ya. Ike nke na-eso ozi ahụ ga-eme naani ka ara baa ndi na-emegide ya. Ndi ukochukwu ga-etinye mgbalị foro nke nta ka o buru nke kariya nke mmadu iji mechibido ihè ahụ ka o ghara imuru igwe aturu ha. Site n’uzo o bula di n’aka ha, ha ga-agbali igbochi mkparita uka banyere ajuju ndi a di oke mkpa. Nzuko nso na-akpoku aka siri ike nke ochichi obodo, ma n’oru a, ndi Papist na ndi Protestant na-ejikota onu. Ka mmeghari maka ime ka idebe ubochi Sonda buru iwu na-esiwanye ike ma na-aghokwa nke doro anya, a ga-akpo iwu ka o luso ndi na-edebe iwu Chineke ugu. A ga-eyi ha egwu ntaramahuru ego na mkporo, a ga-enyekwa ufodu n’ime ha onodu ochichi nwere mmetuta, na ugu oru na uru ndi ozo, di ka ihe mkpali iji gonaia okwukwe ha. Ma aziza ha nke na-adighi agbanwe agbanwe bu: ‘Gosi anyi site n’Okwu Chineke njehie anyi’—otu aririo

ahụ Luther mere n'okpuru ọnọdụ yiri ndị a. Ndị a na-akpọputa n'ihu ụlọikpe na-agbachitere eziokwu ahụ n'ike, ụfọdụ ndị na-anụkwa ha na-eduba ime mkpebi iguzo ka ha debe iwu niile nke Chineke. N'uzọ dī otu a, a ga-eweta ìhè n'ihu ọtụtụ puku mmadụ ndi, ma ọ bughị ya, agaghị ama ihe ọ bụla banyere eziokwu ndi a.” The Great Controversy, 605, 606.